

Dienend Getuigen

COMMISSIE GEMEENTEDIACONAAT

Marsveldstraat 5

1050 Brussel

☎ (02) 511.44.71

📠 (02) 511.28.90

E-mail: unipobel@skynet.be

EEN HANDREIKING VOOR DE GEMEENTE EN HAAR DIACONIE IN HUN DIACONALE OPDRACHT

*Geloof door
liefde werkende*

Voorwoord

Nog maar eens een brochure over het diaconaat : zijn er dan geen boeken en teksten genoeg over te vinden?

Onze Commissie dacht van niet. Tenminste, niet als je bedenkt dat veel van de bestaande literatuur ofwel nauwelijks nog te verkrijgen ofwel niet erg geschikt is voor de doelgroep die wij ons voor ogen stellen, met name "de diaken of het kerkenraadslid met diaconale functie in een doorsnee VPKB-gemeente".

Het doel dat wij met deze brochure beogen is dubbel. Vooreerst al degenen die in hun gemeente met diaconaat bezig zijn of er aan mee willen werken enig inzicht te geven in de achtergrond van het diaconaat en in het VPKB-kader waarin die kerntaak van de kerk gebeurt. Vervolgens concrete hulp bieden voor wie in zijn/haar gemeente diaconaal aan de slag wil gaan of blijven.

Allen die op de een of andere manier hebben bijgedragen tot het tot stand komen van deze brochure willen wij van harte danken!

Moge dit bescheiden werkstuk er met Gods zegen toe bijdragen dat het gemeentediaconaat er beter van wordt.

De Leden van de VPKB-Commissie Gemeentediaconaat

**Bert Beukenhorst, Paul Cornelis, Greetje de Oude, Tiny Groeneweg,
Tine Laroche, Johan Temmerman, Jacques Vanblaere, Lydia Van Essen**

Ten geleide....

De kerk die ik liefheb

De kerk die ik liefheb, dat is een kerk,
die ervan overtuigd is dat Christus de haven is en zichzelf slechts de vuurtoren,
die liever hoop zaait dan angst oogst.

Een kerk die me eerlijk en zonder hoogmoed toespreekt en zegt:
'Wij zijn een volk onderweg naar een gemeenschappelijke ziel,
en we moeten hand in hand gaan, aan dezelfde bronnen drinken en dezelfde gevaren doorstaan.

Een kerk die geen diepgevroren verstarde god aanbidt,
maar een levende tegenwoordige Heer.

Een kerk die zich meer zorgen maakt om hen die uit angst om te zondigen onbeweeglijk blijven,
dan om hen die zondigen terwijl ze voorwaarts gaan.

Een kerk die me meer over vrijheid dan over gehoorzaamheid spreekt, meer van hoop dan van
autoriteit, meer over Christus dan over zichzelf, meer over de honger van de armen dan over de
binding met de rijken van vandaag en gisteren.

Een kerk die het meer ter harte gaat om authentiek te zijn dan groot,
eenvoudig in plaats van machtig, oecumenisch in plaats van dogmatisch.

Anderen zien mogelijks liever een ander gezicht van de kerk.

Ik hou van haar echter op deze wijze,
zo zie ik in haar de levendige tegenwoordigheid van Christus,
de Christus die een vriend van het leven is,
in de wereld gekomen, niet om te oordelen, maar om te redden wat verloren was.

(Juan Arias)

WAT IS DIACONIE

Algemeen

Wanneer je een gemeentelid zou vragen wat hij/zij onder diaconie verstaat, dan zou het best kunnen dat je een antwoord krijgt in de zin van "armenzorg" of "sociaal werk van de kerk" of "de zorg van de gemeenteleden voor elkaar".

Een meer theoretisch-theologisch geschoold iemand zou op dezelfde vraag misschien antwoorden dat diaconaat "het dienend getuigenis is van de gemeente die haar Heer op die manier wil navolgen en tevens op die wijze een teken van heil wil stellen door de gerechtigheid en de liefde van God voor allen, vooral voor hen die geen helper hebben, gestalte proberen te geven".

Daarnaast zal een goedgestudeerd gelovige wellicht nog een mooie opsomming kunnen geven van de vele verschillende vormen waarin het diaconaat wordt beoefend, bijvoorbeeld door het onderscheid te maken tussen gemeentediaconaat, landelijk diaconaat en werelddiaconaat.

Het is bovendien niet ondenkbaar dat men de mening zou opperen dat het diaconaat uit de tijd is nu er sociale centra, OCMW's en overheidshulp bestaan - of juist zou stellen dat er ondanks de vele bestaande initiatieven zoveel nood is aan daadwerkelijke hulp voor de velen die door de mazen van de officiële hulpverlening vallen.

Tenslotte zou men nog kunnen antwoorden dat het helemaal niet duidelijk is wat nu wel het eigene van het diaconaat van de christelijke gemeente zou kunnen zijn, gelet op het vele dat door niet-gelovigen los van, of samen met, gelovigen wordt gedaan.

Vragen te over dus. Redenen te over ook om in deze brochure wat dieper in te gaan op wat de VPKB verstaat onder de DIACONALE taak van de kerk in de wereld van deze tijd en hoe zij aan die taak vorm wil geven.

Als afronding van deze beknopte vraagstelling een kort artikel uit het Nederlandse dagblad TROUW van maandag 20.4.1998 :

"GEEF HULP WAAR OVERHEID FAALT. Lunteren (ANP). Kerken moeten diaconaal werk verrichten op plaatsen waar de overheid steken laat vallen. Dat maakt hen weer zichtbaar in de samenleving. Mensen zullen zich gaan afvragen wat kerken beweegt. Dat zei burgemeester Deetman van Den Haag zaterdag in Lunteren tijdens een debat over de veranderende relatie tussen overheid en kerk. Door strakke regelgeving vallen vooral in grote steden veel mensen tussen wal en schip, erkende Deetman. Zo noemde hij bijvoorbeeld het grote aantal dak- en thuislozen in Den Haag : "Daar kom je als ambtenaar van de sociale dienst niet meer bij." Kerken kunnen de nood bestrijden door praktische hulp te bieden. "Ze moeten doen wat hun hand vindt om te doen" en niet eerst en alleen met politici strijden over het feit dat de overheid taken laat liggen. In het contact met de overheid moeten de kerken bovendien beseffen dat politici en burgers de kerken tegenwoordig zien als gewone organisaties zoals er zoveel in ons land zijn, waarschuwde Deetman. Dat vraagt om een professioneel bestuur, dat zijn financiële en materiële problemen via overleg en lobbyen probeert op te lossen. Actie voeren noemde de burgemeester vruchteloos.

Door zich met name op de verkondiging van het evangelie en de diaconale arbeid te richten, kunnen de kerken zich volgens Deetman staande houden in de geseclariseerde samenleving. "U

zult schipbreuk lijden, ondanks goed bestuur, als deze 'corebusiness' wordt verwaarloosd.". Ook mogen de kerken niet te lichtvoetig tegen het paarse kabinet aanschoppen, hoewel dat op zich geen kwaad kan, zei de CDA-burgemeester.

De econoom van het aartsbisdom Utrecht, mr. C. Klok, riep juist op tot lobby, actie en verzet. De gemarginaliseerde kerken moeten volgens hem niet bij de pakken neer gaan zitten. "Wij moeten ons geen Calimero-houding laten aanpraten", citeerde hij VVD-leider Bolkestein. "De overheid is van medestander een tegenstander geworden", zei Klok."

Diakenen (m/v)

De bengels van de kerk
die hengelen naar centen
toonbroden uit gaan delen
met wijn een wond uitwassen
de handen uit de mouwen
matrassen door het dak
de kiezen op elkaar
in 't onvervaard vertrouwen
op goede grond te bouwen
een praktisch Pinstermanifest
't geheime leger van het heil
Gods vlag op onze modderschuit.

Anton Chardon

Diaconie in de Bijbel

In het Oude Testament vinden we geen sporen van een traditionele ambtsdrager waaraan men later de naam diaken heeft gegeven. We vinden er wel normen die aan eenieder worden gesteld. In de lijn van de profeten worden waarheid, trouw, gerechtigheid en barmhartigheid aan elkaar verbonden en in de praktijk van het dagelijkse leven tot uiting gebracht. De Thora leert heel duidelijk in Lev.19:18 dat de liefde tot God onbestaanbaar is zonder de liefde tot de naaste. *'De Geest van de Thora en de profeten ligt in het feit dat de relatie tot het goddelijke via de relatie tot de mensen verloopt en met sociale rechtvaardigheid samenvalt'*, zegt E. Levinas in deze eeuw. Daarbij komt het gemeenschapsrecht van het land. Het land behoort de Heer toe en alle leden van het volk kregen in gelijke mate deel daaraan. Zo blijken de weduwe, de wees en de vreemdeling het volk steeds te herinneren aan haar taak tot gerechtigheid en dienstbaarheid.

Ook in het Nieuwe Testament is er aanvankelijk geen sprake van diakenen. De jonge gemeente is net als Israël een volk onderweg en tijdelijk als 'vreemdeling en bijwoner' op aarde. Dit volk werd bediend door apostelen, profeten en leraars. Weldra kwamen reeds in de eerste eeuw andere voorgangers die zich vooral met beheer en pastorale zorg bezighielden. Het waren bisschoppen en presbyters met als helpers diakenen. Deze laatsten stonden in voor de uitvoering van verschillende taken: vooral de zorg voor de behoeftigen naast het financiële beheer. Het zwaartepunt lag niet in het functioneren van hetvoorganger-zijn maar in het-gemeente-zijn. Dienstbaarheid was essentieel aangezien het geheim van het Lichaam een open huis was, het open hart: het betonen van gastvrijheid. De diaconie

was op deze wijze de drijfveer van de verspreiding van het jonge christendom. Uit het leven van de jonge gemeente (Hand.2:41-47) kunnen we merken dat het beoefenen van de gerechtigheid in gemeenschap een prioriteit was. Er was persoonlijke aandacht voor de ander in nood binnen de gemeenschap waarin gevers en ontvangers gelijkberechtigd waren. Men leefde op de grens van persoonlijk en communiaal bezit (Hand 4:32).

Verder pleit Paulus steeds opnieuw om het dienstbetoon, geschoold in de agapé (= de liefde die zichzelf niet zoekt) niet te beperken tot de eigen kring (1 Cor.12, Tess.3:12, Rom.12) : Wees overvloedig in liefdebetoon tot elkander en tot allen; als uw vijand honger heeft, geef hem te eten.

Naarmate de kerk groeit neemt de systematisering toe. Vanuit schriftuurlijke optiek komen we als gemeenten in het rijke westen in gewetensnood. Is het daarom dat de diaconale activiteiten van de gemeenten op zo'n laag pitje of zelfs helemaal onbestaand zijn?

Diakenen in de Bijbel

In het Oude Testament

De term "diakonos" is niet in de oude geschriften van Israël terug te vinden. Het is een technische term die in het begin van onze jaartelling in de griekssprekende wereld werd gebruikt om een huisbediende, een huisslaaf aan te duiden, soms een kelner. Een diaken was iemand die een taak kreeg van zijn of haar meester en die volbracht. Zulks was voor vrije burgers onbetamelijk en het werd overgelaten aan hen die de laagste sport op de maatschappelijke ladder innamen. Beter gesitueerden gaven giften ter bevordering van sociaal werk of cultuur.

In het Nieuwe Testament

De eerste christengemeenten waren juist aangesproken door de functie van een diaken als zijnde nederig en toch het hoogste vervullende. De mens wordt geroepen exemplarisch te vervullen datgene wat het ganse volk is opgedragen.

De eerste diaken die een naam kreeg was een vrouw, nl.: Febe (Rom.16:1). Ze wordt door Paulus vermeldt als diegene die zijn brief overbrengt van Corinthe naar Rome. Hij schrijft haar in alles te voorzien daar zij tot de heiligen behoort. Ze woonde in Corinthe en voerde daar kennelijk het dienstwerk uit. Dit dienstwerk was gekenmerkt door hulpverlening en gastvrijheid.

Verder wordt in het N.T. niemand meer met naam als diaken genoemd. We lezen wel vaak bij Paulus dat hij schrijft tot bisschoppen en diakenen (Filip.1:1). Van presbyters ('oudsten', later verbasterd tot 'priesters') is niet meteen sprake. De opsplitsing van de ambten is een evolutie die traag en langdurig heeft doorgewerkt.

In de brief van Timoteüs kunnen we lezen dat een diaken aan huisbezoek deed en oog heeft voor financiële problemen. Samenkomen rondom het woord van Jezus blijkt de onderlinge verantwoordelijkheid te versterken. Ook in Handelingen 6 vinden we daarvan de neerslag. Deze passage wordt algemeen als kroongetuige aangehaald om het ambtelijk diaconaat bijbels te funderen. De zeven personen die worden aangesteld om de verwaarloosde Griekse weduwen bij te staan worden weliswaar geen diakenen genoemd. Mogelijk tegen de bedoelingen van de schrijver in heeft men hieruit de taak van diaken gedefinieerd: zorg voor randgroepen, assistentie bij de tafel des Heren en liefdemalen, materiële hulp aan vereenzaamden en verarmden, aandacht voor

gevangenen...

In de vroege kerk - mannelijke én vrouwelijke diakenen

Er is weinig bekend is over degenen die in de vroege kerk het ambt van diaken hebben uitgeoefend.

In de vermelde teksten van het Nieuwe Testament blijkt dat vaak wordt verwezen naar mannelijke diakenen. In de algemene maatschappelijke context is dat allerminst vreemd.

Vast staat anderzijds dat ook toen reeds het optreden van vrouwelijke diakenen aantoonbaar is : in Rom 16,1 is er sprake van een "zuster Febe, diacones van de gemeente te Kenchreae.

Van de vrouwen die vernoemd worden in 1 Tim 3, 11 is niet uit te maken of ze alleen vrouwen van diakenen zijn of zelf als 'diaconessen' actief waren in de gemeente. Over de aposteltijd is niets met zekerheid te zeggen omdat het ambt nog niet zo duidelijk geïnstitutionaliseerd was en een grote verscheidenheid vertoonde.

Ook de eerste periode na de apostelen levert ons geen eenduidige getuigenissen; het bestaan van vrouwelijke diakens blijkt met zekerheid aan te tonen vanaf de vierde eeuw.

Het is inmiddels zeker dat in delen van de oude kerk verschillende eeuwen een diaconaal ambt voor vrouwen heeft bestaan dat in een 'sacramentele wijding' werd verleend en in de kerkelijke hiërarchie was ingevoegd.

De diaken en de diaconie in de kerkorde van de VPKB

Binnen de VPKB wordt het ambt van diaken beheerst door de Constitutie (hierna "CO") en door de Kerkorde (hierna "KO"), zowel algemeen als meer praktisch. Als diaken werkzaam zijn binnen de VPKB houdt bijgevolg óók in dat men functioneert binnen die context.

Daarom volgt hierna een overzicht van de teksten uit de CO en de KO die de diakenen aanbelangen. Artikel 2, CO stelt onder de hoofding "De roeping van de Kerk" het volgende :

In de naam van Jezus Christus wordt de Kerk geroepen haar ambt uit te oefenen in de lofprijzing :

- *zonder ophouden te luisteren naar God,*
- *de blijde boodschap van de heerschappij van Christus en van de bevrijding van de mens te verkondigen,*
- *de doop te bedienen en de maaltijd des Heren te vieren,*
- *de mensen te dienen in de verzoening, de gerechtigheid en de liefde.*

Artikel 4, CO handelt over de ambten in de Kerk en zegt het volgende :

4.1. De VPKB verkondigt dat de verheerlijkte Christus zijn verzoenend en bevrijdend werk in de wereld voortzet.

4.2. Alle gelovigen worden geroepen aan dit ambt deel te nemen in voorbede en dienstbetoon ten gunste van de hele schepping.

4.3. De VPKB legt er zich op toe bij haar lidmaten gaven van de Geest te ontdekken, die dienstbaar kunnen zijn voor de opbouw van het lichaam van Christus.

Zo roept zij met name tot het ambt van dienaar des Woords, ouderling en diaken. Deze drie ambten worden in volledige collegialiteit uitgeoefend.

De artikels 4.3 en 4.4., KO werken artikel 4, CO als volgt verder uit voor wat de diakenen betreft:
Het ambt van diaken

4.3/1 De diakenen zijn in het perspectief van het Koninkrijk Gods, tekenen van dienstbaarheid der Kerk.

4.3/2 Zij dragen op de volgende wijze medeverantwoordelijkheid voor het ambt in de Kerk:

- a) zij betonen op liturgisch, sociaal en materieel vlak in woord en daad de christelijke barmhartigheid enerzijds aan de eigen gemeenteleden en anderzijds naar vermogen aan de nabije en verre naaste;*
- b) zij wijzen de gemeenteleden op daadwerkelijke naastenliefde ten gunste van alle noodlijdenden en wekken hen op zich hiertoe te*

beijveren;

c) zij zamelen, in overleg met de kerkenraad, de gelden in die nodig zijn voor alle diaconale werk en beheren deze;

d) zij stellen zich met raad en daad beschikbaar en brengen verslag uit van de hen toevertrouwde taken.

4.4/1 Predikanten, ouderlingen en diakenen hebben de plicht tot geheimhouding van wat hun in vertrouwen wordt meegedeeld;

...

4.4/5 De bevestiging van ouderlingen en diakenen in hun ambt geschiedt tijdens een dienst van de plaatselijke gemeente (met gebruikmaking van een aangepaste liturgie).

In dit verband dient bovendien verwezen naar artikel 12, CO dat luidt als volgt :

De leiding van de plaatselijke gemeente

12.1 De leiding van de plaatselijke gemeente berust bij de kerkenraad, gekozen door de gemeentevergadering waaraan hij verantwoording verschuldigd is.

Bedoeld artikel 12, CO, wordt nader toegelicht in de artikelen 12.1 en 12.2, KO, die het volgende behelzen :

12.1 De gemeentevergadering

...

De gemeentevergadering kiest de predikant... Zij kiest ook de ouderlingen en diakenen.

12.2 De kerkenraad

...

12.2/2 De kerkenraad van elke plaatselijke gemeente bestaat uit de predikant en minstens 4 lidmaten, ouderlingen en diakenen.

12.2/3 De leden van de kerkenraad worden gekozen door de lidmaten van de plaatselijke gemeente... . De duur van het mandaat is 4 jaar.

Anderzijds moet ook nog worden gewezen op artikel 10, CO en de uitwerking daarvan in artikel 10.1, KO , waarvan de hiernavolgende teksten voor het ambt van de diakenen van belang is :
Art. 10, CO :

De vrijgevigheid en het financiële leven van de Kerk

10.1 De VPKB erkent dat offergaven en mededeelzaamheid handelingen zijn die op concrete wijze getuigen van Jezus Christus, die zichzelf volkomen gegeven heeft.

10.2 Door offergaven en mededeelzaamheid geeft de VPKB uiting aan :

- *haar dankbaarheid jegens God die haar bestaan gaf;*
- *de vrijheid die Christus Jezus ten aanzien van het geld verleent, waardoor het haar leden mogelijk wordt een gedeelte van hun inkomsten aan andere doeleinden te wijden dan aan persoonlijke behoeften en doelstellingen;*
- *haar solidariteit op alle niveau's : plaatselijk, regionaal, landelijk en universeel.*

10.3 De VPKB beschouwt de offergaven als een daad van aanbidding en toewijding die haar leden in de eredienst tot uiting brengen.

...

Art. 10.1, KO :

De plaatselijke gemeente

De kerkenraad..bepaalt ...de verdeling van de geldmiddelen..

Deze verdeling vindt plaats op 4 niveaus :

- a) op plaatselijk niveau;*
- b) op het niveau van de Kerk;*
- c) op het niveau van solidariteit met de landelijke liefdewerken;*
- d) op het niveau van de internationale solidariteit en getuigenis.*

Art. 10.1/1, KO :

De solidariteit in de plaatselijke gemeenten

a. ...

b. de plaatselijke uitgaven behelzen :

- ...
- de diaconie
- ...
- alle noodzakelijke uitgaven in verband met regionale, nationale en wereldwijde solidariteit.

...

Art. 10.1/3, KO:

De solidariteit met het liefdewerk op nationaal vlak.

Deze komt tot uiting in de regelmatige bijdragen ten gunste van die werken waarvoor de plaatselijke gemeente besloten heeft zich in te zetten.

DIACONIE VANDAAG

Het geweten van de gemeente

Het leed, de ziekte en het lijden van de mens raakt Jezus heel diep. Dikwijls lezen we in het N.T. dat Jezus *'met ontferming bewogen'* is. Daaronder ligt de **'ontferming'** (of barmhartigheid of medelijden) van God. Het Hebreeuwse begrip is 'rechamim', hetgeen in de wortel baarmoeder ('racham') in zich draagt. Van binnenuit bewogen worden. Zonder voorwaarden, condities of vooraf geregelde plannen en afspraken wordt bij de confrontatie met leed en ellende van binnenuit met begrip, bijstand en liefde gehandeld. Dit is de grondlijn van het diaconaal werk.

Van daaruit ontwikkelt de lijn zich langs de **navolging**. Jezus, zo schrijft Paulus, heeft de gestalte van een dienstknecht aangenomen (Filip.2:5-7), Hij heeft zichzelf ontleedigd en is aan de mensen gelijk geworden. Jezus als dienstknecht of diaken. In de liefdevolle bewogenheid tot de naaste treedt men volkomen in het spoor van onze Heer. Zo neemt de gemeente deel aan de beweging van God die deze wereld verlost.

Deze beide grondlijnen reiken de gemeente een geweten aan. Wie de nood in de wereld zomaar voorbijloopt wordt meteen geconfronteerd met de ontferming en de navolging van Christus. Men kan niet langer meer lijdzaam toezien. Het protest van de zonde wordt in de DIACONALE praktijk beantwoordt door de daad van ontferming.

Deze daden worden vandaag toegerust door :

Gelijkheid, gerechtigheid en gebed

Eens de onvoorwaardelijkheid en de navolging helder voor ogen staan kan men vanuit dit perspectief tal van eigenschappen van kerkelijke diaconie ontdekken.

Onderscheid tussen mensen valt weg. Zowel afkomst, geloofsovertuiging, status of eender welke onderscheiding kan geen invloed hebben op de ontferming. Jezus was grenzeloos bezig. **Gelijkheid** is van wezenlijk belang voor kerkelijk diaconaal handelen.

Alle mechanismen en wereldlijke structuren en systemen die de mens vernederen en kapotmaken worden aan de kaak gesteld omdat de onvoorwaardelijke bewogenheid naar de allerminste, allerzwakste uitgaat. Diegenen die omwille van hun zonden, fouten of tekorten aan de kant worden geschoven worden in de diaconale beweging opgenomen omdat hier alle oordeel wegvalt. **Gerechtigheid** is mogelijk vanuit de optie van elk oordeel af te zien.

Goede wil is vaak niet voldoende. Met lief te zijn voor elkaar zijn we nog geen kerk. Elk mens heeft zijn hoogten en laagten, teleurstellingen en twijfels. Jezus heeft ons niet verweesd achtergelaten. Hij wil ons bemoedigen zodat we niet door miserie en onrecht overrompeld en meegesleurd zouden worden waardoor we ons aan Zijn nabijheid en onze verantwoordelijkheid zouden onttrekken. In het **gebed** leggen we onder meer klachten en noden aan Hem voor. Doorheen het gebed geeft Hij ons kracht. Zoals elk facet van kerk-zijn en kerkelijk handelen, wordt oók de diaconie door gebed gedragen.

Initiatief en perspectief

Protestantse sociale centra

In het Vlaamstalige deel van de VPKB zijn vier centra actief. Twee sociale centra (PSC Antwerpen en PSC Brussel), een centrum voor vreemdelingen te Oostende en een diaconaal-sociaal centrum te Kuurne. Elk met zijn eigen werking en organisatie.

We stellen ze kort voor:

- **PSC-Antwerpen**

Protestants Sociaal Centrum vzw (Antwerpen)
Lange Stuivenbergstraat, 54-56 2060 Antwerpen ☎ (03) 235.34.05 📠 (03) 272.20.85 E-mail: prosocc@yucom.be
Een greep uit zijn werking: <ul style="list-style-type: none">
• Trefpunt Buurtbewoners: individuele begeleiding (materieel en relationeel)
• Open-Huis-werking: inspraak- en planningsvergadering
• Groepswerking :<ul style="list-style-type: none">
○ tweewekelijks volksrestaurant
○ werkgroep "verzet-je"
○ toneelgroep
• Vluchtelingenwerk :<ul style="list-style-type: none">
○ open permanenties
○ multicultureel café
○ huiswerkklassen
○ kiezen voor kinderen (kinder- en tienerwerking)
○ taallessen
• Voedselbank
• 't Frakske: tweedehandswinkel
• De Halm: alcoholvrij gemeenschapshuis
• Into-project: Assyrisch weefatelier

- **PSC-Brussel**

DIRECTIE - SECRETARIAAT ☎ (02) 512.80.80 📠 (02) 512.70.30 E-mail: csp.psc@ping.be	Protestants Sociaal Centrum - Brussel v.z.w. Cansstraat 12 - 1050 Brussel
--	---

POLYVALENTE DIENST

☎ (02)512.22.82

- Sociale Dienst - Consultaties
- Boetieks
- Ophaaldienst meubelen en kleren
- Babelkot
- Familiale Hulpdienst
- Naai-atelier
- Breiclub
- Jobservice

VLUCHTELINGEDIENST

☎ (02) 513.51.82

- Consultaties

PROTESTANTS ONTHAAL

☎ (02) 511.86.18

- Dienst gevangenen en ex-gevangenen
- Consultaties
- Bezoek in de gevangenissen

Dankzij de steun van kerken en particulieren, ontwikkelt het PSC zijn nevenactiviteiten.
Rekening: 436-1048771-66

- **Centrum voor vreemdelingen te Oostende**

	
<ul style="list-style-type: none"> • Sociale dienst • Vluchtelingendienst • Naschoolse begeleiding • Nederlands voor volwassen anderstaligen • Vrouwenwerking • Multiculturele informatie • Projecten voor intergratie 	<p>St. Catharinapolderstraat 33 8400 Oostende</p> <p>☎ +32 (059) 50.78.51 +32 (059) 70.17.37 ☎ +32 (059) 51.22.68</p> <p>E-mail: s.d.vreemdelingen@skynet.be</p>

- **Diaconaal-sociaal centrum te Kuurne**

	<ul style="list-style-type: none"> • Werking met vrijwilligers • Steeds bereikbaar, ook tijdens de weekends • Iedereen is welkom, ongeacht nationaliteit, politieke of religieuze overtuiging • Persoonlijke behandeling of begeleiding • Indien nodig doorverwijzing naar centra bevolkt door beroepsmensen • Bezoek aan jeugdinstituten en/of strafinrichtingen in West-Vlaanderen
<p>Maatschappelijke zetel</p> <p>Weidenstraat 72 8520 Kuurne ☎ +32 (0479) 296.244</p>	<p>Kantoor</p> <p>Marktplein 8, 1^e verdiep 8520 Kuurne ☎ +32 (0479) 296.244 Rekening: 001-0576006-96</p> <p style="text-align: center;">Permanentie op donderdagavond van 18.15 tot 21.00u</p>

Protestants gevangenispastoraat

Een getuigenis van de Nationaal Gevangenisbezoekenier.

"Gevangenis, kerker, vergeetputten, ballingsoorden bestaan in feite zolang als de mensheid zelf. Ook in de Bijbel lezen we over de gevangenschap van Jozef, Johannes de Doper, Paulus, ...

Na de Franse Revolutie komt er echter een wijziging in het gevangeniswezen. Voordien werd gevangenschap hoofdzakelijk gebruikt als een vorm van voorhechtenis. De eigenlijke straf bestond dan uit geldboeten, verbeurdverklaringen, lijfstraffen, werken in de zoutmijnen, terechtstelling, enz... Na de Franse Revolutie komt daar snel verandering in. De gevangenis gaat meer en meer optreden als vorm van strafuitvoering.

Vanaf de Hollandse Tijd krijgen protestantse predikanten in onze gewesten meer vrijheid om "hun gelovigen" te gaan bezoeken in de gevangenis, maar in werkelijkheid blijft deze vorm van zielzorg hoofdzakelijk in handen van de RK-geestelijkheid en deze toestand zal lang zo blijven. Vanaf de jaren zestig van onze eeuw krijgt het protestants gevangenispastoraat ook formeel een plaats in onze strafinrichtingen. De huidige werking gaat voor een groot deel terug op die tijd.

Er is één voltijds protestants gevangenispredikant in België. Hij kan zich lokaal laten vervangen door plaatsvervangers. Door de recente hervormingen binnen Justitie zijn er wel veranderingen voor het aalmoezenierschap op til. Bij elk district is er een afgevaardigde vanuit ons aalmoezenierschap en vanuit elk district kan er een lid gekozen worden voor de nationale VPKB-Commissie "voor het aalmoezenierschap in de strafinrichtingen" (commissie C.I.3). Elk jaar geeft die commissie verslag van onze werking aan de synodale raad en om het aantal jaren wordt er ook verslag gedaan op de synodevergadering.

De opdracht van het gevangenisbezoekenierschap bevindt zich bij de dienende taak van de kerk. Naast de verkondigende, de vierende, de gemeenschapvormende taak van de kerk is er uiteraard ook de dienende taak ("diakonia") naar de wereld toe. In het gevangenisbezoekenierschap mag de aalmoezenier dienend mee op weg gaan in een zéér moeilijke tijd voor de gedetineerde. Een tijd van ontkenning, zelfverwijt, zelfbeklag en afwijzing door familie en omgeving - maar mogelijkerwijze ook een tijd van bezinning en voorbereiding op een nieuwe start in de samenleving. Zoals de strafrechtsspecialist prof. L. Dupont het zegt : "uiteindelijk moeten ze vroeg of laat allemaal terug naar onze samenleving". Een goede voorbereiding op die terugkeer naar de samenleving is dus van levensbelang. In het buitenland zijn er prachtige voorbeelden van hoe de kerk na de vrijlating van gedetineerden dienend (diaconaal) kan helpen in verband met huisvesting enz.

Gedreven door de evangelische boodschap mogen de aalmoezeniers luisterend en sprekend aanwezig zijn achter de tralies. Het is van belang om goed te kunnen luisteren en niet het antwoord al te willen geven voordat je goed weet en hoort wat de vraag is. Het zijn kwetsbare mensen in een kwetsbare situatie. In feite gaat de kerk in het gevangeniswerk op huisbezoek achter de tralies.

De vraag is dikwijls veel groter dan de hulp die wij kunnen bieden!

Ds. Ch. BULTINCK, Nationaal gevangenisbezoekenier

Ter verduidelijking kunnen nog de volgende cijfers (mei 98) worden meegedeeld :

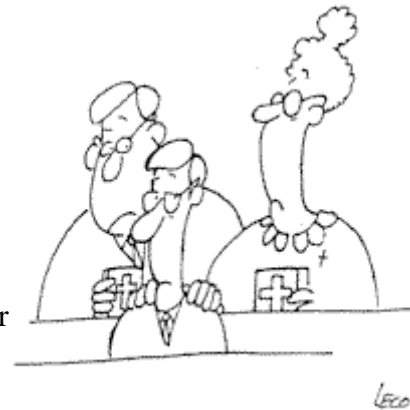
- Aantal gevangenen in België : 8450 (het gaat om een stijgende populatie : men schat dat er tegen het jaar 2000 ongeveer 10.000 gevangenen zullen zijn)

- Aantal strafinrichtingen : 33
- Aantal (plaatsvervangende) aalmoezeniers : 64
- Aantal gevangenen dat beroep doet op protestantse diensten : 635 (d.i. 7,5 percent)

Wat doen en denken onze gemeenten?

Tijdens de twee synodedag op 1 februari 1997 werd gedebateerd over de roeping van de VPKB. Dit was de eerste stap in een bezinningsproces dat tot op de huidige dag verder gaat. De synodale raad heeft besloten om 10 prioriteiten naar voor te schuiven en vroeg aan de kerkenraden elke twee maand een prioriteit te bespreken. Het vijfde thema in het bezinningsproces droeg als titel: 'Diaconaat verweg en dichtbij'. Slechts vijf gemeenten hebben hun mening hieromtrent kenbaar gemaakt. Ofwel zegt dit veel over de toekomst van de VPKB ofwel vindt onze kerk het thema niet belangrijk. In elk geval willen we hier een doorsnede van de antwoorden meedelen : wat denkt onze kerk over diaconie?

Vooreerst blijken alle respondenten een nauwe band met de diaconale en sociale initiatieven in hun streek te hebben. Deze verbinding met het plaatselijke sociale centrum is weliswaar niet kritiekloos maar wel van harte. Zo onderlijnen sommigen dat het heel noodzakelijk is om gestructureerd de het-individu-overstijgende problemen te lijf te gaan. Voornamelijk in de grote steden en rondom actuele situaties zoals de vreemdelingenproblematiek kan de gemeente alleen niet veel verder komen. Deze nood is wel degelijk groot en men prijst de inzet van de sociale centra. Daartegenover laakt men het gebrek aan bevestiging van de eigen identiteit in deze centra. Het lijkt er vaak op of men ervan uitgaat dat het heil van de mens enkel op het materiele vlak kan gelenigd worden. Een duidelijkere profilering zou gerust mogen.

Een tweede lijn doorheen de antwoorden is deze van de communicatie. Enerzijds pleit men voor meer coördinatie en samenwerking: de levensvatbaarheid van de kerkelijke diaconie in de toekomst zal door de bundeling van krachten bepaald worden. Anderen vinden voldoende diaconale inspanningen in collecteren, schrijfacties of persoonlijke hulpvaardigheid. Weer anderen plaatsen deze laatste activiteiten onder de noemer van het gewone en roepen de diakenen op de gemeente wakker te schudden en te wijzen op de noodlijdende en uitgestotene in de directe omgeving als daar zijn: aids-patiënten, verslaafden, gedetineerden, enz... In deze context merkt men een zekere huiver voor het combineren van diaconie en zending of evangelisatie. De enen vinden dat beiden helemaal niets met elkaar te maken hebben en waarschuwen voor 'zieltjes-winnerij'. Anderen vinden dat de diaconie in deze 'overbewoorde tijden' niet luid genoeg kan schreeuwen (met daden en protest) en dat de evangelisatie moet leren zwijgen (om te getuigen). Zodoende lopen beide levenslijnen van de christelijke gemeente dan toch hand in hand.

Mogelijk komt er dan ruimte, ook binnen onze kerk, voor de diaconaal-missionaire gemeente die in het volgend millennium kan uitgroeien tot een unieke gestalte van het Lichaam van Christus.

Diaconaal-missionaire werkgroep

...een getuigenis uit de gemeente Gent-Noord.

"De diaconaal-missionaire werkgroep (DMW) van Gent-Rabot is nu al ruim zes jaar actief. De werkgroep is opgericht in antwoord op de roeping en zending van kerk en christen om dienstbaar (liturgisch) en getuigend (zout, licht, gist,...) in de wereld te staan.

De werkgroep is bezig met of betrokken bij :

- *onthaal van vluchtelingen, met name Assyrische christenen (praktische hulp bij het vinden en inrichten van een woning, bij het aanvragen en verkrijgen van erkenning als vluchtelingen, het vinden van scholen voor de kinderen, enz...);*
- *opvang en voedselinzameling voor zogenaamde "illegalen" (concrete bijstand bij alle mogelijke administratieve en dagdagelijkse besommingen, desnoods een voogdijraad samenstellen, enz...);*
- *de speel-o-theek in de Rabotwijk, in samenwerking met nog vier andere organisaties in de wijk waaronder de RK-parochie, Steunpunt School & gezin, El Ele en het Buurtcentrum;*
- *het Kerkenwerk Multicultureel Samenleven, met o.a. contacten met de moslimgemeenschap in de buurt (bijv. bezoeken van de moskeeën bij bijzondere gelegenheden);*
- *de Commissie Rechtvaardigheid en Vrede (deze commissie houdt zich bezig met de problemen in Oost-Vlaanderen en zet acties - o.a. 'Familieleden van gevangenen', 'Doel, een dorp van 1000 mensen van de kaart', enz.. - en vormingen op het getouw - o.a. rond 'christenen en economie', christenen en armoede' enz.);*
- *overleg en ontmoeting met de Protestantse Sociale Centra in Vlaanderen (samen worden de mogelijkheden onderzocht voor de uitbouw van de werking in Gent, ook op het vlak van subsidiëring);*
- *het ter beschikking stellen van kerkelijke lokalen voor sociale organisaties die daarom vragen (o.a. alfabetisering, vierde wereld, enz...);*
- *.....*

De DMW zorgt ervoor goed geïnformeerd te zijn over sociale kwesties, mogelijkheden en kanalen (sociale centra, hulpverleningscentra, enz..) om mensen verder te kunnen helpen en te kunnen doorverwijzen op diverse probleemgebieden en naar de verschillende instanties.

Hij gaat in de mate van het mogelijke in op het vormingsaanbod dat wordt aangeboden door de eigen kerk en door de organisaties waarmee wordt samengewerkt.

Hij werkt ook mee aan een brede bewustmaking omtrent de schrijnende nood in de wijk, de stad en de wereld (racisme, uitsluiting, de groeiende kloof tussen rijk en arm, de vluchtelingenproblematiek) door mee te werken aan acties, petitie's, manifestaties, betogingen, enz... en door het schrijven van artikelen voor diverse bladen (VPKB-publicaties e.a.).

De MDW werkt in goede samenspraak met de kerkenraad en de diaconie. Hij doet regelmatig verslag van zijn werkzaamheden en draagt bij tot het open, gastvrij en geëngageerd (niet-vrijblijvend) klimaat in onze kerk. In de mate van het mogelijke wordt de hele gemeente bij zijn activiteiten betrokken door speciale erediensten of elementen uit zijn werking in de gewone eredienst in te brengen, d.m.v. de voorbeden en het verzoek om materiële en/of financiële steun.

Wij zijn dankbaar voor alles wat tot nog toe kon gebeuren en bij mocht dragen aan een meer rechtvaardige en vreedvollere wereld. De weg naar het Koninkrijk van God is nog lang maar een paar stenen ervan zijn toch gelegd.

De werkgroep wenst bij deze de commissie gemeentediaconaat van harte proficiat met haar 25ste diaconale dag op 17 oktober 1998 en spreekt de bede uit dat de kerk er in de 21ste eeuw een zal zijn die bijdraagt aan het herstel van de geloofwaardigheid van de kerk en haar boodschap over de 'Knecht des Heren'.

Ds Marc LOOS, Gent-Rabot.

Diaconaal

Voor de palingvisser : aal
voor de parelvisser : schaal
voor de schrijver/dichter : taal
voor de kerk : diaconaal.

Voor de koude nek : een sjaal
voor de kettingrijgster : kraal
voor de show en pracht : de praal
soberheid : diaconaal.

Voor de binnenvaart : kanaal
voor het Franse 'dans' : nasaal
voor de koningin : gemaal
voor de kerk : diaconaal.

Voor de organist : pedaal
voor de juf op school : verhaal
voor een slaatje : de garnaal
kerkenraad : diaconaal.

Voor éénvierde jaar : kwartaal
voor de loyalist : loyaal
voor profetenvoet : sandaal
voor de kerk : diaconaal.

Voor de vloot : een admiraal
voor de inzet : maximaal
voor de bruid : japon en voile
steun en troost : diaconaal.

Voor de linksen : radicaal
voor Karl Marx : das Kapitaal.
Voor de kerk : diaconaal
Christelijk en sociaal !

Anton Chardon - Turnhout

HET AMBT VAN DE DIAKEN IN DE PRAKTIJK

Hoe werken binnen de Kerkenraad

Plaatsbepaling

In een aantal gemeenten wordt er geen onderscheid gemaakt tussen ouderlingen en diakenen : men is er kerkenraadslid, eventueel met een bijzondere functie (zoals belast met diaconaal werk).

In de gemeenten waar er wél ouderlingen en diakenen als zodanig in de kerkenraad zitting hebben, is de taak van de diakenen niet altijd duidelijk afgebakend. Die vaststelling geldt zowel voor de liturgie als voor de hulpverlening.

Bovendien blijkt de diaconie meestal geen afzonderlijk werkend orgaan te zijn (zoals dat onder meer in Nederland vaak wél het geval is) en heeft ze dikwijls evenmin een afzonderlijk financieel beheer.

Het komt er voor de diakenen bijgevolg op aan om binnen de kerkenraad duidelijke afspraken te maken over :

- wat men onder diaconie verstaat;
- de manier waarop de diakenen concreet werken, zowel inhoudelijk als financieel;
- de wijze waarop de gemeente haar diaconale opdracht vorm geeft (bijvoorbeeld of er al dan niet wordt samengewerkt met een sociaal centrum).

In gemeenten waar geen diaconale traditie bestaat is de plaatsbepaling van de diaconie allesbehalve vanzelfsprekend. In gemeenten waar wél een diaconale werking is uitgebouwd mag die plaatsbepaling dan misschien wel evident lijken, in de praktijk blijkt dat men het ook daar moeilijk heeft met de inhoud en de organisatie van de diaconie.

Het is hoe dan ook van groot belang dat zowel de kerkenraadsleden als de leden van de raad van bestuur bij het uitwerken van de taak & de functie van de diakenen rekening houden met hetgeen daarover in de Constitutie en de Kerkorde van de VPKB is vermeld (zie hiervoor: De diaken en de diaconie in de kerkorde van de VPKB).

Een werkplan

De praktijk heeft uitgewezen dat een diaconaal werkplan een zeer nuttig werkinstrument is om binnen de gemeente vorm te geven aan het diaconaal werk.

Onderstaand modelwerkplan werd uitgewerkt door de Generale Diaconale Raad van de Nederlandse Hervormde Kerk, is ontleend aan het Diakonaal Zakboekje (5e herziene druk van december 1992) en kan als na te volgen voorbeeld gelden.

(Voor nadere uitleg van de 7 stappen : zie na de tabel)	Diaconale activiteiten in eigen kerkelijke gemeente	Diaconale activiteiten in eigen woonplaats	Regionale en landelijke Diaconale activiteiten	Wereldwijde Diaconale activiteiten
1. Welke activiteit?				
2. Waarom?				
3. Wie voert het uit, en samen met wie?				
4. Hoe wordt de gemeente erbij betrokken ?				
5. Welke materialen of ruimte nodig?				
6. Wat zijn de kosten?				
7. Andere opmerkingen				

Uitleg bij de zeven stappen voor het gesprek om zich als diaconie gezamenlijke te bezinnen op het werk en te komen tot een invulling van het werkplan.

1. Bespreek als diaconie gezamenlijk wat u verstaat onder het begrip "diaconie".
U kunt dat doen door bijvoorbeeld ieder voor zich in 5 minuten een aantal kernwoorden op te schrijven die uitdrukken waar het in diaconaat om gaat; die kernwoorden kunt u daarna aan elkaar verduidelijken.
Na zo'n een discussie is het 'waarom' van de activiteiten in het schema gemakkelijker in te vullen.
2. Vul in het schema in wat u nu al doet. Daartoe is het nodig om samen te inventariseren wat er door u als diakenen en wellicht ook door anderen aan diaconaal werk in en vanuit de kerkelijke gemeente gedaan wordt. U kunt tevens aangeven op wie dat werk zich richt, met wie er samengewerkt wordt, enz..
3. Welke 'witte vlekken' ziet u? Aan welke Diaconale aandachtsvelden en vragen bent u nog niet toegekomen? Welke mensen (groepen of individuele personen) kent u in uw gemeente of woonplaats die aandacht vragen of die misschien iets van u verwachten? Een goede voorbereiding is nodig. De vraag is niet alleen wat u als diakenen ziet, maar ook wat anderen zien. Informatie van de predikant en de ouderlingen, maar bijvoorbeeld ook van het maatschappelijk werk en het buurthuis, is van belang. Deze stap kost dus tijd. U kunt als diakenen onderling afspreken wie achter welke informatie aangaat. Daarna kunt u deze 'witte vlekken' apart op een rijtje zetten.

4. Het maken van een keuze. Omdat u niet alles kunt en niet alles hoeft, dient uit deze 'witte vlekken' een keuze gemaakt te worden. Wat kunt u aanpakken en wat juist niet? Is de keuze die u wilt maken een Diaconale keuze? Zijn er al andere mensen mee bezig? Weet u wat degenen die het direct aangaat, er zelf van vinden? Als u zich bijvoorbeeld wilt gaan inzetten voor een zelforganisatie van uitkeringsgerechtigden, hebt u dat met hen besproken? Is er een evenwicht in het totaal van de activiteiten, tussen 'eigen gemeente' en 'iedereen in uw woonplaats', tussen 'dichtbij' en 'wereldwijd'?

5. Kunt u eens nagaan welke mogelijkheden en 'hulpbronnen' er nog meer in uw gemeente zijn? Vaak werkt de diaconie op zichzelf en doet alle werk zelf. In de gemeente zijn soms best mensen te vinden die aan een bepaalde taak willen meedoen zonder in het ambt van diaken bevestigd te worden. Kent u zulke mensen? Zeker als u voor een bepaalde taak gericht iemand wil vragen, is het van belang om te weten wat voor persoon u vraagt. U kunt daarnaar informeren bij de predikant of de ouderlingen.
6. Als u bepaald hebt welke extra activiteiten u wilt ondernemen (stap 4) en wie daaraan willen meewerken, kan het schema verder ingevuld worden. U kunt het werkplan nu afmaken.
7. Het ingevuld werkplan kunt u voorleggen aan de gemeente. De eerste plek om het te presenteren is de kerkenraad. Wellicht kan het in het kerkblad gepubliceerd worden. Misschien krijgt u reacties waardoor u nog wat verandert.

Als dat allemaal gebeurd is, hebt u voor uzelf een overzicht en is het ook voor anderen duidelijk wat u als diaconie doet.

Zeven stappen. Het zal enige tijd kosten om ze alle zeven te zetten. Het resultaat is echter dat u zich niet meer ongerust of schuldig hoeft te voelen. U weet voortaan als diaconie wat u doet en u kunt het aan iedereen uitleggen.

Het jaarverslag

Het jaarverslag heeft een dubbel doel, met name :

- het opmaken van een balans ten behoeve van de diaconie zelf;
- het bespreken van de werking van de diaconie in de kerkenraad.

Bovendien kan het jaarverslag dienen als basis van bespreking wanneer tijdens de gemeentevergadering het onderdeel diaconie aan bod komt.

Het navolgend schema kan dienen als modelplan voor zo'n jaarverslag :

1. Financieel verslag over het afgelopen (werk)jaar:

- a) algemeen kasverslag
- b) uitgaven gemeentediaconaat

- c) uitgaven binnenlands diaconaat
- d) uitgaven werelddiaconaat
- e) aantekeningen bij a) tot d)

2. Inventaris en verslag van de werkzaamheden over het afgelopen (werk)jaar, volgens het onderscheid :

- Gemeentediaconaat
- Binnenlands diaconaat
- Werelddiaconaat

3. Werkzaamheden in de bovengemeentelijke kerkstructuur (district, commissies, e.d.)

4. Aandachtspunten, d.w.z. bespreking van bijzondere punten die blijken uit de punten 1 tot 3.

5. Planning voor het nieuwe (werk)jaar

Diaconale voorlichting

Opdat de gemeente haar diaconale taak zou kunnen vervullen, moeten de gemeenteleden weten welke nood er is binnen de eigen gemeente, binnen de woonplaats, in eigen land en wereldwijd.

Een belangrijke taak van de diakenen is dan ook de rol van blikopener. Diakenen moeten de gemeente informatie bezorgen. Die voorlichting bestrijkt drie terreinen :

- diaconale thema's (bijv. materiële nood, vluchtelingenwerk, schrijfacties van Amnesty International Vlaanderen, Max-Havelaarproducten, werelddiaconaat,...);
- de werkzaamheden van de gemeentediaconie;
- de rol die elk gemeentelid kan vervullen in het diaconaal werk.

De manier waarop die voorlichting kan gebeuren is onbepaald. Er kan worden gedacht aan het doorgeven van informatie tijdens de eredienst (mededelingen voorbeden,...), in persoonlijke gesprekken, tijdens huisbezoeken, tijdens gemeente-avonden of via het kerkblad.

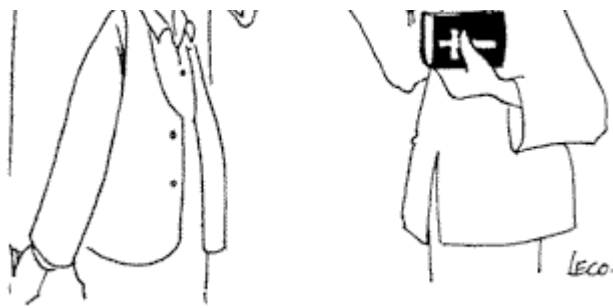
Diaconaal huisbezoek

Veel diakenen gaan op huisbezoek. Meestal bij gemeenteleden waarvan bekend is of vermoed wordt dat ze daar nood aan hebben. Dat vraagt veel tijd. Die ontbreekt vaak omdat diakenen dikwijls een beroepsbezigheid hebben.

Op huisbezoek gaan om diaconale noden op te sporen is nochtans heel belangrijk. Daarom kan het nuttig zijn om ook andere gemeenteleden in te schakelen en afspraken te maken met hen die óók reeds huisbezoeken afleggen (ouderlingen, predikant,...).

Wanneer je als diaken of namens de diaconie op huisbezoek gaat, dan kom je namens de gemeente ! Alle aspecten van het gemeente-zijn kunnen bijgevolg aan bod komen. Naast hulpverlening op diaconaal vlak kan er dus worden gesproken over allerlei gemeenteactiviteiten, kan er aandacht zijn voor pastorale nood, kan er worden gebeden of een

stukje uit de Bijbel worden gelezen. Dat geldt, omgekeerd, ook voor pastorale bezoeken waarbij ook diaconale noden kunnen ter sprake komen. Het is dus van belang dat de verschillende bezoekers belangrijke diaconale of pastorale noden aan elkaar doorgeven.

Daarom deze tips :

- maak een lijst van de gemeenteleden waarvan gekend is dat zij diaconaal bezoek nodig hebben, met aanduiding van wie op bezoek gaat en met welke frequentie. Zo kan het werk goed verdeeld worden en komt iedereen tot zijn recht;
- zorg voor regelmatig overleg tussen de diaconie en de pastorale bezoekers;
- organiseer regelmatig een overlegvergadering met alle Diaconale bezoekmedewerkers (om ervaring uit te wisselen, Diaconale nood te leren zien, af te spreken hoe een diaconaal bezoek het best verloopt, ...)

De Diaken in de eredienst

Op het moment dat er voor het eerst sprake was van een soort "ambt" van diaken, was dat zeer nauw verbonden met het samenkomen van de gemeente. Diakenen hadden daarbij een liturgische functie, bijvoorbeeld bij het vieren van het Heilig Avondmaal (waar breken én delen centraal staan). In onze huidige tijd breekt bij velen het besef door dat deze oorspronkelijke rol weer een plaats verdient : diakenen maken, óók in en rondom de eredienst, aan de gemeente duidelijk dat diaconaat een zaak is van de hele gemeente. Zo kan hun inbreng ertoe bijdragen dat de gemeente tot het besef komt dat elk gemeentelid de taak heeft om mee te werken aan een barmhartige en rechtvaardige samenleving.

Voorbeden

De diakenen kunnen hier een inbreng hebben door:

- hetzij aan de suggesties door te geven;
- predikanthetzij zelf voorbeden uit te spreken voor de nood in de wereld

Avondmaal

Tijdens de viering van het Heilig Avondmaal is de tafeldienst (delen van brood en wijn) een Diaconale taak bij uitstek!

Collecten

Van de collecten tijdens of na de kerkdienst is een deel bestemd voor het lenigen van de nood in de gemeente of daarbuiten : het gaat dan om diaconale collecten. Meestal gaat het om geldinzamelingen. Maar ook andere vormen zijn mogelijk : gaven in natura of gaven in de vorm van een handtekening (bijv. voor een petitie) of gaven in de vorm van tijd (bijv. voor een bepaald doel zoals ziekenbezoek)

De diaken kan hierbij een rol spelen, bijvoorbeeld door bij de kerkenraadsmededelingen of bij het begin van de collecte informatie te geven over het doel van de collecte of de manier waarop de gaven kunnen worden gedaan (voor gaven anders dan in geld).

Ook het uitspreken van een gebed bij het opdragen van de gaven behoort tot de mogelijkheden.

Andere dienende taken

Ook tijdens bijzondere erediensten kunnen door de diakenen specifieke dienende taken worden vervuld. Zo kan bij een doopdienst het water voor de doop worden aangebracht door een van de diakenen.

De diaconale kas

Vermits de diaconie in de kerkorde van de VPKB geen eigen rechtspersoonlijkheid heeft, zijn er verschillende werkwijzen mogelijk.

Zo kan de diaconie een eigen diaconale kas beheren die werkt als een onderdeel van de gemeentelijke kas. Ook een volledig autonome werkwijze is mogelijk, met eigen kasboek en eigen diaconale post- of bankrekening.

Van belang is alleszins dat :

- duidelijk blijkt dat de voor de diaconie ingezamelde gelden ook werkelijk voor dat doel worden gebruikt;
- de diaconale kas wordt beheerd door de diakenen, vermits zij normaliter de uitgaven zullen doen. Het is trouwens weinig werkzaam wanneer de diakenen eerst alle uitgaven persoonlijk moeten voorschieten of voor elke betaling bij de penningmeester moeten aankloppen;
- het beheer van de diaconale kas gebeurt in overleg met de kerkenraad (bijvoorbeeld volgens vastgelegde regels m.b.t. het bedrag van voorschotten of de bestemming van geldelijke steun);
- de uitgaven worden genoteerd en daarover regelmatig controle gebeurt, zodat elk vermoeden van misbruik kan worden vermeden.

Hulp en bemoediging van buitenaf

Zoals reeds eerder vermeld is het toerusten van de gemeenteleden een belangrijke taak van de diakenen. Dat veronderstelt dat zij zélf op de hoogte zijn van allerlei zaken.

Bovendien is onderlinge steun vaak heel belangrijk om het diaconaal engagement vol te kunnen houden. Vandaar de noodzaak aan hulp en bemoediging van buitenaf.

De Commissie Gemeentediaconaat

De Commissie Gemeentediaconaat is een van de vaste commissies van de VPKB als bedoeld in artikel 26.8 van de Constitutie van de VPKB en het ter uitvoering daarvan getroffen Algemeen Reglement dat in de kerkorde is opgenomen.

Zij maakt als commissie C.V.1 deel uit van "sectie V - diaconaat", samen met de Commissie Kerk en Ontwikkelingssamenwerking (commissie C.V.2), de Commissie voor de migranten (commissie C.V.3) en de Commissie voor de projecten (commissie C.V.4).

De opdracht van de VPKB-Commissie Gemeentediaconaat wordt als volgt omschreven in de desbetreffende Instructie :

1. het naar de plaatselijke gemeenten toe vertalen van de sociale en diaconale dimensies van de bijbelse boodschap;
2. het stimuleren, begeleiden en zo nodig coördineren van het diaconale werk van de plaatselijke

gemeenten met behulp van daartoe geëigende middelen.

Het meest gekende toerustingsinitiatief van de Commissie Gemeentediaconaat is de jaarlijkse organisatie van een Vlaamse Diaconale Dag. Maar ook andere hulp behoort tot de mogelijkheden, zoals het inrichten van vormingsavonden, thema-avonden, enz..

Elke plaatselijke diaconie kan een beroep doen op de Commissie om haar te helpen bij het organiseren en uitwerken van haar taak.

Onderlinge toerusting

Het spreekt vanzelf dat we allemaal veel kunnen leren van elkaar.

Ook wederzijdse bemoediging is een heel belangrijk element in het diaconale werk. Jammer genoeg kennen de diakenen van de verschillende gemeenten elkaar niet goed. Daardoor is onderling contact moeilijk.

Een lijst met de namen van diakenen en kerkenraadsleden met een diaconale functie kan worden aangevraagd bij
COMMISSIE GEMEENTEDIACONAAT (adres: zie bovenaan bladzijde).

Getuigenissen

Diaconie vanuit de kern : gedachten van een diaken

Het leven van de eerste gemeente (Handelingen 2 : 41-47) :

v. 44 : En allen die tot het geloof gekomen waren en samen waren, hadden alles gemeenschappelijk;

v. 45 : Zij gaven geld aan mensen die het nodig hadden;

v. 46 : Zij waren één van hart en ziel; zij aten bij elkaar thuis, blij en onbezorgd.

In dit stukje wil ik graag weergeven hoe ik het diaken zijn voel vanuit mijn diepste zelf. Wanneer ik dit gedeelte uit handelingen lees, word ik altijd weer warm van binnen. - Eén van hart en ziel - blij en onbezorgd samen zijn. Is dit een utopie? Ik denk van niet als ouderling-diaken, door de gemeente verkozen, voel ik mij nog altijd extra verantwoordelijk voor het reilen en zeilen in onze kerkgemeenschap.

Alert zijn en ogen in je oren hebben ! Ik ben er vaak en veel mee bezig. Wat heb ik gedaan en wat zou er beter kunnen ? Hoe kan ik de anderen overtuigen van mijn gevoel, meer betrekken bij alles - de kerkenraad diaconaal doen denken t.o.v. de gemeente en daarbuiten ? Zijn wij, de gemeente,

diakoon ? Kunnen we van diakoon een werkwoord maken? Dat zou eigenlijk wel tof zijn. Ik denk dat het diaconale begint in jezelf. Het is in jezelf. Men is zich niet altijd bewust. Toch is het een soort aangeboren iets. Kinderen spelen samen. Volwassenen zoeken elkaar op. Het "samen" maakt deel uit van een grondhouding. Diaconie - dienstbetoon - is een houding in het diepe van de ziel die existentieel is in ieder sociaal wezen. Deze existentiële attitude dus die iedereen min of meer bezit zou ik wat nader willen bekijken vanuit mijn eigen grondgedachten

Ben je diaken als je directe nood lenigt? Dat ligt nogal voor de hand, dunkt me. Makkelijk zat om geld te geven uit de gemeenschappelijke pot. Bloemen brengen aan zieken, naar een receptie gaan ter gelegenheid van een jubileum, e.d.

M.i. gaat het vooral om wat je daarbij voelt. De gedrevenheid. Die gedrevenheid die niet stopt als je ambtstermijn er op zit. Diaken zijn als mens. Niet diaken zijn als diaken.

Het meevoelen met de ander, je verplaatsen in de ander. Om het met een moeilijk woord te zeggen : het empatetisch vermogen als vrucht, (gekomen) gegroeid vanuit die grondhouding.

Het samen zijn in de breedte en in de diepte. In de eredienst samen met de Heer. Na de dienst samen met de gemeente. In de week thuis, op je werk en in je vrije tijd.

Bij een huisbezoek aan de jonge ouders waar je een mooie kinderbijbel gaat brengen bij de geboorte van hun eerste kindje. Hoe fijn ze dat vonden, hoe blij ik was (ik vond het haast zonde om hem weg te geven). Deze jonge mensen waren al lang niet meer in de kerk geweest. Ik dacht, ik ga er gewoon naar toe. 't Zat niet in die mooie kinderbijbel maar in de kern van het bezoek. Het samen blij zijn vanwege het kindje en het respect voor dit jonge oecumenisch getrouwde koppel. Respect voor hun keuze van de kerk waarin ze hun kindje laten dopen.

Het respect dan is, denk ik, het fundament - of als je wil de teelaarde - in de grondhouding. Je kunt het ook de staander noemen waar je je steeds weer aan kan vasthouden. RESPECT voor de ander, ongeacht wie het is of vanwaar men is.

Is respect gerelateerd aan dienstbaar zijn? Of is het een vanzelfsprekendheid ? Ik denk allebei, en ga weer terug naar die grondhouding. De attitude welke gevat is in liefde voor de naaste.

Dienstbaarheid wars van slaafsheid is een rijkdom. Ze geeft ook nog iets anders, namelijk vrijheid. Het maakt je los van jezelf en leidt naar het geluk van de wederkerigheid. Het gekende spreekwoord van gedeelde vreugd en gedeelde smart wordt dan toepasselijk in tal van situaties.

Wanneer nu binnen de gemeente zo'n houding, zo'n klimaat is ontstaan t.o.v. elkaar, volgt er vanzelf meer. Dat méér is dan een bewustwording naar steeds meer samen willen zijn (kerkbezoek) en samen willen doen. De samenwerking naar buiten toe; en daarmee het aan de wereld laten zien wat diaconaat echt is.

Vanuit zo'n houding diakoon zijn is ook een missie - een boodschap. De boodschap van onze Here Jezus Christus, die daar heel duidelijk in is geweest en nog steeds is. Daarnet gebruikte ik het woord vrijheid. De vrijheid van Christus, niet te verwarren met **vrijblijvendheid**. Hij had niets te verliezen, alleen te winnen. Zo is het ook met ons.

Het diaconaat in de gemeente heeft zo veel aspecten : jeugd, vreemdelingen, oudere zorg behoevende alleenstaanden, gehandicapten, en nog veel meer. Dit is echt een kwestie van organisatie geleid door mensen met in hun hart de juiste houding, bezield door de Geest van Jezus Christus onze Here.

Tiny Groeneweg ,Oud-Turnhout.

Diaconaat in de praktijk : praktijkervaringen

De telefoon gaat. 't Is kwart na acht in de morgen. 't Is Betsie. Half wenend vertelt ze dat ze niet goed is en ze naar de dokter is geweest. Ze is overstuur; bovendien spreekt ze slecht Nederlands. Ik begrijp er niet veel van, maar wel zóveel dat ik er naar toe moet. Terwijl ze haar relaas verder zet, bedenk ik snel wanneer ik haar tussen m'n werk door kan bezoeken. Eindelijk krijg ik de kans iets te zeggen en beloof om ongeveer

elf uur bij haar te zullen zijn. Als ze dan tegen die tijd koffie zet, kunnen we alles rustig bepraten.

TEL 535577226
FAX 535577225

Ik haast me de deur uit en ben precies om elf uur daar. Dan komt het hele verhaal. Een uurtje en zoveel koffie later is alles me duidelijk.

Over een week moet ze in het ziekenhuis opgenomen worden. Volgens de specialist is een operatie wenselijk en op haar leeftijd - ze is 58 jaar - ook het beste, en wel om erger te voorkomen. Betsie is er echter helemaal niet gerust in.

Dan nog de bijkomende zorgen. Doordat ze al weken niet goed was is het huis niet proper. En hoe moet dat nu met Jan, de jongste zoon die extra zorg nodig heeft. Het eten, de was en zo. Haar man is heel goed hoor, maar toch. Bovendien is de relatie met de twee getrouwde kinderen al een hele tijd verstoord. Daar kan ze ook niet op rekenen.

Nu ze haar hart gelucht heeft kan er zelfs weer een lach en een grapje af.

Ze vraagt me of ik niet iemand van de vluchtelingen ken die haar zou kunnen helpen om het huis te poetsen. Die mensen kunnen ook wel een extra cent gebruiken, meent ze. Hoewel haar Engels niet zo perfect is, geeft ze toch de voorkeur aan iemand die het goed gebruiken kan, boven iemand van haar kennissen. Ik raad haar aan mevr. A. te contacteren daar deze beter thuis is in de vluchtelingenwereld. Als dit niet zou lukken bied ik aan om haar, voor ze naar het gasthuis gaat, te helpen met de poets. Dit vindt Betsie niet nodig. Ze zal haar plan wel trekken. Ze heeft liever dat ik nog een keer koffie kom drinken.

Inmiddels is ze geopereerd en zoek ik haar op in het gasthuis. 't Is de derde dag na de operatie. Het is haar niet meegevallen. We praten wat en ik lees een stukje uit de bijbel.

Een week later is ze al veel beter en praat ze honderd uit. Sociaal als ze is maakt ze zich onmisbaar op de ziekenzaal en zorgt voor haar medezieken waar het kan. De oude kwestie met haar kinderen is opgelost en met Jan gaat het ook goed, tot nu toe, zegt ze er voorzichtig bij. Met tussenkomst van de dominee is er een poetsvrouw gevonden. Die spreekt zelfs Nederlands. Ze is van Indonesische nationaliteit en wil graag wat bijverdienen. Betsie is content : zwart of bruin maakt haar niet uit, en makkelijk dat ze Vlaams spreekt.

Na haar ontslag uit het ziekenhuis bezoek ik haar thuis en alles lijkt in orde. Tot een paar dagen later weer de telefoon gaat. Betsie, helemaal over haar toeren, vraagt of ik direct kan komen. 's Middags kan ik mij vrijmaken en doet ze me een precies verslag over het fiasco met de poetsvrouw. Ze noemde alle débâcles die er toe hebben geleid haar stante pede de deur te wijzen. Tja, daar zaten we dan. Betsie, labiel vanwege haar ernstige operatie en ziekte. Mevrouw A, tactloos - erg tactloos zelfs, begreep er niets van. Dominee, door Betsie al gebeld, was in z'n wiek geschoten. "Hij was immers geen interim-bureau". En ik, diaken, voelde me schuldig. Had ik mevr. A zelf maar gebeld en voorbereid op de situatie. Slechte communicatie dus. 'k Had het toch te optimistisch ingeschat.

Wat nu ? Het is de week vóór Pasen, de Goede Week. Op dinsdag hebben we samen de ramen en de gordijnen gewassen. Koffie gedronken, taart gegeten en gepraat over het feest van Pasen.

Woensdag na Pasen begint de eerste bestraling; dan ga ik weer naar Betsie toe.

Tiny Groeneweg

Beknopte literatuurlijst - Leestips

1. De Bijbel:

2. Reeds vroeger door de Commissie Gemeentediaconaat uitgegeven brochures :

- "Dienstvaardige mensen in een dienende kerk - over diakenen en hun werk" door K. Zijlstra, s.d.
- "De gehandicapte kerk" door G. Goedhart, 1981
- "Het OCMW, de kerk en de kansarmen" door E. Lambrechts en K. Staes, s.d.

3. Tijdschriften

- "De Open Poort" (<http://www.protestanet.be/VPKB/DeOpenPoort/>)
- "Diakonia", maandblad voor gereformeerd, hervormd en luthers diakonaal werk - uitgegeven door de diakonale bureaus van de SOW-kerken in Nederland, Postbus 72, N-3970 AB Driebergen
- "GDR-Info", mededelingenblad van de Generale Diakonale Raad van de Nederlandse Hervormde Kerk, De Horst 1, Postbus 72, N-3970 AB Driebergen

4. Andere

- R. Vermeire, "Wereld zonder grenzen - naar een universele ontwikkelingspolitiek", uitgeverij Lannoo, Tielt, 1968
- N.N., "Diakonaat in ontwikkeling", uitgave van de Generale Diakonale Raad der Nederlandse Hervormde Kerk, Utrecht, 1970
- E.F. Schumacher, "Hou het klein - een economische studie waarbij de mens weer meetelt", Uitgeverij Ambo, s.d.
(d.i. de 8ste druk van Ambo-herdruk - de oorspronkelijk uitgave in het Engels dateert van 1973)
- O. Jager, "Wij zijn niet machteloos - een tijdsbeeld met tegenwicht", uitgeverij Ten Have, Baarn, 1978
- A. Klamer, "Ik heb niemand... - De pijn en de uitdaging van het alleen-zijn", uitgeverij Voorhoeve, Den Haag, 1976 (2de druk 1979)
(d.i. nr. 4 van de serie Pastorale Handreiking)
- A. Noordegraaf, "Medemenselijkheid - een hoofdstuk uit de christelijke antropologie", uitgeverij Boekencentrum, Den Haag, 1981
- N.N., "Armzalig ? - De gemeente en de nieuwe vragen rond arm en rijk", uitgeverij Meinema, Delft, 1984
(d.i. nr. 20 van de reeks Ter Sprake, met bijdragen van B.H. Rootsmensen - eindred. -, H. Van Andel, A. Garcia, B. Ledegang, L. Thijs en P. Verschoor)
- R. Haan, "Economie van de eerbied - kanttekeningen bij het bijbelse spreken over geld en goed", uitgeverij Meinema, Delft, 1985
(d.i. nr.26 van de reeks Ter Sprake)
- N.N., "Diakonie - de dienst van het delen", uitgeverij Waanders, Zwolle, 1985
(d.i. paperback-editie van nr. 1985/2 van 'Praktische Theologie', Nederlands tijdschrift voor pastorale wetenschappen; daarin zijn bijdragen opgenomen van diverse auteurs)
- G. Manenschijn, "Geldzucht de wortel van alle kwaad? - economie tussen moralisme en amoraliteit", uitgeverij Ten Have, Baarn, 1987
- A. Peters, A. Romein en J.P. Van Veen, "Schrift en dienst - bijbelse woorden bij het diakonaat", uitgeverij Boekencentrum, Den Haag, 1988
(d.i. deeltje van de Ambtshalve-boekenreeks)

- J. Kroeze, "De diaken in de liturgie", uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer, 1989 (d.i. deel 4 van de reeks "werkboekjes voor de eredienst)
- K. Hennig, "Als onze woorden klein zijn - Op bezoek bij ernstig zieken en stervenden", uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer, 1989 (d.i. deeltje van de Ambtshalve-boekenreeks)
- N.N., ".en je naaste als jezelf - zeven studies over de mogelijkheden van de plaatselijke gemeente om zich in te zetten voor gerechtigheid", uitgave van de Wereldraad van Kerken, 1990 (d.i. brochure in het Nederlands, gepubliceerd door de 'Sectie Dienst van de Raad van Kerken' te Leusden, i.s.m. de VPKB-Commissie Gemeentediaconaat en het VPKB-Volwassenvormingswerk)
- N.N., "Gerechtigheid en soaciale rechtvaardigheid - kanttekeningen bij een thema van het Conciliair Proces", uitgeverij Kok-Agora, Kampen, 1991 (met bijdragen van W. Derkse - red. -, A. Houtepen, P. Leenhouders, P. Van Tongeren en B. Vedder)
- R.E. Da Costa, "Hou me los, laat me vast", uitgevrij Callenbach, Nijkerk, 1991
- A. Noordegraaf, "Orientatie in het diakonaat", uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer, 1991 (d.i. deel 2 van de reeks "theologie in reformatorisch perspectief)
- P. Lootsma, "De inzameling der gaven", uitgave van de GDR van de Nederlandse Hervormde Kerk, 1992 (d.i. brochure in de serie 'diakonaat en geld')
- L. Reedijk-Boersma, "Dagboek van een oude dame", uitgeverij Kok, Kampen, 1992 (d.i. deeltje van de reeks Trefwoorden)
- T. Schouten, "Hoe zo vreemd? - vreemdelingschap in de bijbel", uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer, 1993 (d.i. deeltje van Toerusting, Tijdschrift voor kerk en educatie, uitgegeven door het Centrum voor educatie van de Nederlandse Hervormde Kerk en het Toerustingscentrum van de Gereforeerde Kerken in Nederland)
- L. Reedijk-Boersma, "Het gevoel van eenzaamheid", uitgeverij Kok, Kampen, 1993 (d.i. deeltje van de reeks Trefwoorden)
- H. Van Munster, "Het is een vreemdeling zeker ! - Christenen en het racisme", uitgeverij Meinema, Zoetermeer, 1994 (d.i. nr. 66 van de reeks Ter Sprake)
- J. Leman, "Kleur bekennen - omdat België multicultureel zal zijn", uitgevrij Lannoo, Tielt, 1994
- N.N., "Slotdocumenten Graz", uitgave van het Secretariaat RKK, Utrecht (d.i. de slotdocumenten van de tweede Europese oecumenische assemblée te Graz, 23-29 juni 1997 in 123- Kerkelijke documentatie, jrg 25, nr. 6, 31.10.1997)
- A. Polhuis, "Bewogen tot diaconaal handelen", uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer, 1997 (d.i. deeltje van Toerusting, Tijdschrift voor kerk en educatie, uitgegeven door het Centrum voor educatie van de Nederlandse Hervormde Kerk en het Toerustingscentrum van de Gereforeerde Kerken in Nederland)
- N.N., "Diakonale Wegwijzer - voor diakenen en diakonale vrijwilligers", uitgegeven door de landelijke diaconale organen van de drie SOW-kerken in Nederland, 1998

TEN SLOTTE.....

De diaconale opdracht begint
bij de dienst aan de tafel van de Heer.
Aan die tafel krijgen wij de opdracht
om met elkaar te delen en uit te delen
wat toekomt aan allen
en om te werken aan vrede, gerechtigheid
een heelheid van de schepping.

Wij zijn geroepen tot dienst
aan God en onze medemensen,
om zo getuige te zijn van Jezus Christus
en tekenen op te richten van Gods Rijk.

Diaconaat uit zich in allerlei vormen
van aandacht en activiteit.
Het begint met hart hebben voor
mensen in crisissituaties,
hen zien, hen horen.
Samen met hen er aan werken,
dat zij tot hun recht kunnen komen,
oorzaken leren zien en helpen tegen te gaan.
Diaconaat is gericht op menswaardig leven,
wereldwijd.

(uit : "Een ander kan mij nog meer vertellen - Diakonaat" -
folder van de landelijke diaconale organen van de
gereformeerde en de hervormde kerken in Nederland)

COLOFON

Deze Brochure is een uitgave van :

Verenigde Protestantse Kerk In België
(<http://www.protestanet.be/VPKB/index.htm>) COMMISSIE
GEMEENTEDIACONAAT

De tekeningen zijn van de hand van cartoonist LEO COVELIERS uit Antwerpen.

- Diaconie in de Bijbel
- Het ambt van diaken
- Wat doen en denken onze gemeente
- Een werkplan
- Diaconaal huisbezoek
- De diaconale kas
- Onderlinge toerusting
- Diaconaat in de praktijk

De gedichten werden gemaakt door ANTON CHARDON uit Turnhout

- Diaken (m/v)
- Diaconaal

*Voor bestellingen
en*

*voor uw reacties, aanvullingen of commentaar bij de inhoud van deze brochure
kunt u terecht bij*

de COMMISSIE GEMEENTEDIACONAAT (adres zie begin van deze pagina)